

18 MÄNSKLIGT

av Torgny Segerstedt

¹Torgny Segerstedts artiklar i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* åren 1933–45 utgavos år 1948 på Norstedts förlag i en volym: *Mänskligt*. Numera står intet exemplar av denna bok att uppdriva. Den borde icke få saknas i någon bokhandel. Den hör med i varje hembibliotek.

²I det följande citeras fritt efter Segerstedt: ett litet axplock ur denna väldiga bok. Det finns många sanningar, som icke kunna sägas nog ofta.

³Kulturleda är en andlig farsot, som angripit åtskilliga individer i våra dagar. Den följer kulturen som en skugga genom tiderna. Den trevar sig gärna tillbaka till primitiva förhållanden.

⁴Vår skaparlust har förstörelselustan till sin avigsida. Kulturarbetets förnämsta skapelser mana starkast fram denna perversa åtrå att förstöra.

⁵Kulturens förnämsta skapelse är rättsordningen. Den raseras. De okunniga, de omdömeslösa, massan skall numera avgöra vad som skall vara rätt eller orätt.

⁶Tanken skall dresseras. Pressen, radion och biografen tjäna syftet att påtvinga människorna de föreställningar som de enligt de styrandes åsikt böra hysa.

⁷Många äro förtvivlade över gaphalseriets segertåg genom världen. Vägen till inflytande heter skrån och skrävel. Att massan är så lättlurad. Man har tydligen icke förstått, att så länge det var skick och bruk att hylla vett och humanitet, bekände sig alla till dessa makter. Även de, som stodo innerligt främmande för dessa ideal, hycklade respekt för tidens gudar. Man kom lättare fram i världen genom att bete sig som alla andra. Vilket ihåligt skenväsen detta var, visade sig när våldet kunde slå sig fram till makten. Då avslöjade sig råheten. Och så slog självhävdelsens timma för allt det platta och tarvliga, som dittills varit kuvat. Det gick till anfall mot det vett och den humanitet, som det dittills böjt sig för med inbitet hat.

⁸Men ibland behövs att råheten och tarvligheten och dumheten fattar mod och går till anfall. Humanitet och vett få ånyo kämpa mot sina fiender från begynnelsen. Dess representanter hade trott, att allt var väl beställt och återfall i barbari uteslutet. Men det är alltid ett misstag.

⁹Det är märkvärdigt, hur många som visa sig fega, när något allvarligt står på spel. Det heter, att de måste taga hänsyn på grund av sin ställning. Det besynnerliga är, att hänsyn alltid måste tagas till de dumma och fördomsfulla, aldrig till de kloka och vidhjärtade. De äro beskedliga, så dem kan man ignorera. Men de andra måste strykas med håren för att de icke ska bli aggressiva. Men de som fått förtroendeposter ha icke fått det för att ha det bekvämt. Råder lugn och frid omkring dem, är det säkert tecken på att de icke fyllt sin uppgift att vara ett salt i samhället. Strunt till karl som icke blir hatad och förtalad.

¹⁰För enskilda människan kan man hysa aktning i hennes egenskap av människa, icke i hennes egenskap av yrkesutövare. Om en odåga har viktigt kall till födkrok, behöver man väl icke högakta honom för det yrkes skull som han vansköter.

¹¹Farligast äro de yrken, där utövarna intaga en auktoritativ ställning. Makten avtrubbar självkritiken. All kritik uppfattas som personliga angrepp. Ingen kritik retar folk som den, vilken de känna vara befogad. För övrigt må ingen förhäva sig. Ingen människa är alltid så aktningvärd. Aktning fordra också endast de som känna sig osäkra. Endast dumheten kräver aktning. De andra kunna reda sig den förutan.

¹²De, som ha ärende till människorna såsom människor, väcka till liv ett motstånd, som de duka under för. De giva ny kraft åt de makter ur vilkas våld de ville befria människorna.

¹³Vi leva i en "ordnad" värld och icke i en, där rättskänsla och respekt för människoliv tillåtas ställa till oreda.

¹⁴"Kristendom gör människor till goda människor, hjälper dem att komma fram i världen, ett förträffligt medel för fortkomsten." Och teologerna slicka i sig dylikt tal som tacknämligt

erkännande av deras tros höghet i stället för att gripas av helig vrede över nyttosynpunktens neddragande av religionen.

¹⁵Rättssäkerhet är förutsättningen för den medborgerliga rättskaffenhet, varpå samhällsordningen i sista hand vilar. När ett fritt folk i lag och rättskipning givit uttryck åt sin egen livsvilja, är samhällets bestånd tryggt. Rättsmedvetandet har gått folk i blodet och samhällets livsfunktioner äro ett utflöde av folkets egen livsvilja.

¹⁶När godtycket vinner insteg i rättsväsendet, mister detta sin förpliktande karaktär. Så snart ovidkommande synpunkter få öva inflytande på lags stiftande eller handhavande, avskärs sambandet mellan folkets livsvilja och rättskipningen. Våld och våld må maskera sig som samhällsnyttans eller ett politiskt systems vapendragare, rätten kännes icke vid dem.

¹⁷Trygg i besittningen av frihet och rätt aktade man icke uppmärksamt på dem. Det är kring rättens och frihetens standar, som striden rasat från tidernas morgon. Envar måste välja sin plats. Här finns endast ett antingen–eller, icke ett både–och. På valet beror om vi ha höjt oss till det mänskliga eller sjunka ner i barbariet. Allt stort vad människor tänkt, vad vackert de skapat, vad gott de velat, allt detta tonar som en stridssång till rättens försvar.

¹⁸Den dag censur införes finns icke längre annat än efter de styrandes godtycke tillrättalagda framställningar. Ingen tidning blir längre i stånd att meddela vad den vet sant och hänt vara. Att avskaffa yttrandefriheten är mer än ett brott, det är en dumhet.

¹⁹Nazismen har avslöjat risken med ett alltför starkt organisationsväsen. De tyska fackföreningarna kunde icke resa något motstånd mot nazismen, därför att människorna voro avvanda från personlig uppfattning, vana att lyda, icke själva träffa avgöranden. I politiska ting följde massan med, när en av flocken angav riktningen. Självständigheten var borta. Att följa med hade blivit deras andra natur. Men det har sina risker att låta andra tänka för en själv.

²⁰Utslag av samma mentalitet förekomma överallt. Vi ha tillräckligt av partimentalitet i vårt land. Partipressen lyder order. Somliga partiskribenter rentav skräppa med sin lydighet. Sitt avstående från det egna omdömet kalla de för partiloyalitet. Ibland kalla de det ansvarskänsla att skjuta allt ansvar ifrån sig.

²¹Att se människorna utan åthävor sätta in all sin kraft på, riskera livet och mer än livet på något, som räcker över deras egen individuella tillvaro, frihet och rätt, det ger visshet om att livet rymmer något, vars förefintlighet det ofta varit anledning att betvivla. De visa, att det mänskliga rymmer icke blott det lilla och torftiga, icke blott det där, som väcker leda och kall förtvivlan, utan också det som vi icke ha något annat namn för än storhet.

²²Det innebär ingen risk att vädja till "historiens dom". Vi få icke uppleva dess domslut; bittert för den som känner sig stenad av orättvisa omdömen, angenämt för den som skulle ha anledning frukta dess slutgiltiga utslag (ofta högst olika genom tidsåldrarna).

²³Likaså är det meningslöst att påstå, att "oväld bor på framtids tunga". De stackars skröpliga människor, som leva ett eller annat årtionde, århundrade eller årtusende efter de tilldragelser de försöka rekonstruera, äro föga bättre rustade än samtiden att fälla oväldiga domar.

²⁴Det är icke människor, som fälla historiens dom, det är händelserna själva. Framtiden blir i stort sett en fortsättning på samtidens understundom groteska uppskattning av människor och deras verk. Skränet, skriket, humbugen äro oskiljaktiga från människolivet. Varför förarga sig över att människor mäta sig och allt sitt verk med förfalskade mått?

²⁵(Esoterikern kan tillägga, att individerna i fjärde naturriket sakna alla förutsättningar att fälla rättvisa domar. Det försöka icke ens de i högre riken. Lagen för sådd och skörd sköter om den saken. I det långa loppet genom inkarnationerna blir allt skördat till sista kornet. Vad som sker är resultatet av orsaker i det förflutna.)

²⁶Det är bristen på politisk mognad, på den bildningsgrad hos parlamentarikerna som självstyrelsen förutsätter, vilken banar väg för dessa som upphäva sig till sina folks förmyndare. Jeppe tar sig grotesk ut i baronens säng. Han är farlig som folkets ledare.

²⁷En människa har rätt att dö för en idé men icke att offra andras liv på sin idéns altare. (Det är den felsynen, som kännetecknat alla tiders diktatorer.)

²⁸Det är icke lyckligt, om landets hela press delar upp sig efter partilinjer på så vis, att varje tidning är i något visst partis tjänst, för dess talan och uppträder som dess advokat. Det är vad som sker med den socialdemokratiska pressen. Den har till uppgift att i vått och torrt advocera och agitera för partiets kollektiva åsikt. Pressen är i socialdemokratiens tjänst uteslutande ett instrument för partiåsikternas förfäktande och för partiledningens förhållande.

²⁹Det demokratiska samhällsskicket är bekajat med så många svagheter, att en ständigt vaken kritik är av nöden, om det icke skall urarta. Den kritiken kan en av partihänsyn klavbunden press icke utöva.

³⁰Den borgerliga pressen har en vidare uppgift: att tvinga fram en större hänsyn till det allmänna och en större respekt för sakligheten.

³¹Slagordet "frihet, jämlikhet och broderskap" innehåller oförenliga motsatser. Dugligheten graderar alla. Någon jämlikhet kan det icke bli tal om. Först i våra dagar under socialdemokratiens fana har jämlikhet hävdats på frihetens bekostnad. De dugliga äro alltid ett fåtal. När antalet blir utslagsgivande, höjes jämlikhetens standar. Jämlikhet är en religiös idé, icke en social. Alla själar ha samma evighetsvärde. Deras fordran på människovärde duger bra till stridsång, eftersom ingen förnekar den saken. Men hur ska de kunna begripa det? Massrörelsen är avog mot graderingar och vill ha lika illa ställt för alla. Fortskridandet avstannar och försumpning inträder.

³²Broderskap måste baseras på ett fullkomligt uppgivande av all tanke på gengäld i någon form. Intet är av erfarenheten mera fulltygat än att hätskhet spirar ur vänlighetens sådd. Det ligger en tusenårig erfarenhet bakom det ordspråk som säger att otack är världens lön.

³³Att inplanta moraliska egenskaper hos människor överstiger erfarenhetens förmåga. Det enda som erfarenheten kan uträtta är att förmå folk rätta sig efter verkligheten.

³⁴Allmänheten slukar utan urskillning vad som bjudes den ifråga om upplysningar och synpunkter. Den håller till godo med vad som dukas upp i pressen. Menige man glömmer från den ena dagen till den andra och bäres som ett fjun av pressvinden idag i en riktning, i morgon i en annan.

³⁵Varför har den gode Guden anslagit just den här planeten till asyl för kriminaldårar? Var den särskilt lämplig eller var det bara för att någon lokal skulle stollarna ha att tumla om på?

³⁶Som kriminaldårar bära sig i varje fall planetens bebyggare åt. Alla folk äro febrilt sysselsatta med förberedelserna för att dräpa varandra.

³⁷Det förtvivlade i saken är ju det, att när ett folk gripes av detta vanvett, så äro de andra nödsakade att följa efter. Intet folk kan lämna sitt hem oskyddat, om grannen visar alla tecken till att planera ett överfall. Så är det hela i gång. Och denna kretsgång ha vi löpt runt i sedan tidernas morgon. Och så fort någon förnuftig stämna höjer sig, sätta dårarna i med ursinniga vrål, att krig och mord äro mannens högsta uppgift, skövling och förstörelse den verkliga mannagärningen.

³⁸Det är icke minsta tvivel om att samtliga dessa riktningar, som gå under namn av bolsjevism, fascism och nationalsocialism, äro andliga farsoter. Mindre välbalanserade nervsystem sakna motståndskraft och falla offer för sjukdomen. Omdömet sättes mer eller mindre ur funktion på vissa punkter, tankeförmågan paralyseras. Det blir bara vissa färdiglagda tankebanor, som befaras av den sjukas förvirrade ideer. Patienten uppträder hånfullt och översittareaktigt mot dem, vilkas psyke icke företer samma sjukliga förändringar som hans eget.

Ovanstående text utgör uppsatsen *Mänskligt* av Henry T. Laurency.

Uppsatsen ingår i boken *Livskunskap Fem*, utgiven 1995.

Copyright © Förlagsstiftelsen Henry T. Laurency 1995.